

Beteckning: Rel C 12:V00

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

En undersökning om perspektivet på
Islam i tre nyhetsprogram

Jan-Eric Andersson
September 2000

C-uppsats, 10 poäng
Religionsvetenskap

Religionskunskap C
Handledare: Åke Tilander

ABSTRACT

Utgångspunkten för min studie har varit att se på ur vilket perspektiv Islam behandlas i tre västerländska nyhetskanaler eller nyhetsprogram. De tre undersökta nyhetskanalerna har varit Euronews, Aktuellt och TV fyra nyheter. Undersökningen har gjorts under mars månad år 2000. Ett nyhetsprogram från var och en av de tre kanalerna spelades in varje dag.

För att en korrekt tolkning skall ha varit möjlig har jag vidare studerat en mängd litteratur. En del har behandlat vad Islam är, medan annan litteratur behandlat hur media använder olika stereotyper och schablonsbilder när de skall beskriva ett nyhetsfenomen. När det gäller mediabilden så förekommer det i arbetet en separat punkt som just behandlar media och dess bilder av verkligheten. En annan kompletterande litteratur har rört ämnet Orientalism vilket kan beskrivas som ett specifikt sätt att beskriva Orienten på. Detta har föranlett att en separat punkt med ämnet Orientalism finns i mitt arbete.

Vidare innehåller arbetet en enkätundersökning utförd på högskolan i Gävle 000828. I enkäten frågas om olika ords värdeladdning. Nästan samtliga ord som förekom i enkäten har en anknytning till ett Islamiskt sammanhang.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 BAKGRUND	4
2 INLEDNING	4
3 PROBLEMFÖRMULERING.....	6
4 TEORI/METOD.....	6
5 FORSKNINGSÖVERSIKT	7
5.1 MEDIAS DEL I SPRIDANDET AV EN BILD AV ISLAM.....	9
5.2 ORIENTALISM.....	11
6 ENKÄTUNDERSÖKNING	13
7 ANALYS AV NYHETSPROGRAMMEN.....	14
8 DISKUSSION.....	20
9 SAMMANFATTNING	21
10 LITTERATURFÖRTECKNING	23
10.1 ANDRA KÄLLOR.....	23
10.2 INTERNET	24
11 BILAGA.....	26

1 BAKGRUND

Varför valdes detta ämne? I det multietniska samhälle som håller på att växa fram här i Sverige representerar de troende inom Islam den näst största religionen i Sverige. Detta innebär för mitt vidkommande att jag under flera gånger under min kommande lärargärning kommer möta elever och föräldrar med just den religionen. Detta i sin tur leder till att det är av alldeles extra stor betydelse att jag får konfrontera de fördomar som i dag finns mot Islam i västvärlden.

Jag kan bara gå till mig själv och se på mina tidigare fördomar om just utövare av Islam. Om vi till exempel tar Kuwait kriget så var jag en ivrig anhängare av den västliga alliansen av stater som formligen mosade de Irakiska styrkorna. Likaså när jag drar mig till minnes valet i Algeriet som fundamentalistiska grupper höll på att vinna i ett demokratiskt val 1992. Detta val blev sedermera ogiltigförklarat på grund av att just dessa grupper vann. Och jag kommer ihåg hur jag tyckte att det var helt i sin ordning. Mycket för att grupperna i Algeriet liknade de som fanns i Iran under Ayatolla Khomeini's ledning. Dessa grupper var något som jag var rädd för.

Frågan jag har ställt till mig själv är: hur kan det komma sig att just jag var rädd för dessa grupper? Jag räknar mig som en människa med god allmänbildning och anser att jag följt med mycket bra i det nyhetsflöde som har behandlat de saker jag tagit upp. Frågan är då hur de nyheter som jag tagit som en sanning sett ut och ur vilken kontext dessa nyheter har formats? Detta är den huvudsakliga anledningen till att jag har gjort detta arbete. Jag ville ta reda på om Islam och arabvärlden presenteras ur ett speciellt perspektiv. Och om det nu är så varför används då detta speciella perspektiv?

2 INLEDNING

Ända sedan Islam grundades har den kristna världen levt i en konstig relation till Islam. Den har tagit sig i uttryck i bland annat korståg till Palestina. Kristendomen har ofta varit av åsikten att Islam har varit ett kätteri mot den egna religionen.¹ Muslimerna har setts som förnekare av den sanna Guden. Islams relation till kristendomen har å andra sidan varit till stora delar motsatsen till kristendomens förhållande till Islam, i det avseende att Islam har visat stor tolerans och respekt för kristna och judar som ett bokens folk.² Detta innebär att de ur Islams perspektiv delar bibeln tillsammans. Likaså är kristendom, judendom och Islam monoteistiska vilket har lett till en respekt från Islams sida gentemot kristendom och judendom. Om det nu är så att Islam är en religion som i sitt fundament präglas av respekt och tolerans till både Judendom och kristendom, varför är då den genomsnittliga västerlänningen så rädd för Islams värld?

Detta är något som jag genom mitt arbete skall försöka ta reda på. Nu kan det finnas flera anledningar till den rädsla som västerlänningen känner mot Islam. Det ena kan vara den orientalism som har varit gällande som en sanning om Asiens värld. Orientalismen i sin tur är vad jag tror det som många nyhetsmedier är präglad av när det gäller att beskriva den Islamiska världen.

¹ Ambjörnsson 1994 sid 20

² Blichfeldt 1985 sid 154

Vi matas ständigt av en bild i media som påminner oss om hur de muslimska horderna försöker överta den västliga kulturen.³ Detta utföres under fanor med Islams gröna färg. Vidare presenteras hela det geografiska Islam som en sammanhängande grupp med exakt överensstämmande värderingar.⁴ Sanningen är den att den arabiska världen, som på något sett utgör en synonym med Islam, bara utgör 15% av den Islamiska världen⁵ rent geografiskt. Vad som ses som en riktig Islam i en del av den geografiska karta som Islam är huvudreligion i kan ses som en ren virrfarelse i andra delar av Islams utbredningsområde. Ser man på antalet utövare inom Islam som är ca 1 miljard så bor 225 miljoner i arabvärlden.⁶ De tre största muslimska staterna 1979 var Indonesien, Pakistan och Bangladesh.⁷ Ingen av dessa länder ligger geografiskt i så kallade arabländer. Islam är inte något som kan ena alla enskilda stater som bekänner sig till Islam till ett gemensamt mål, detta för att alla enskilda stater präglas av sina egna nationella och strategiska intressen.⁸ Ofta identifierar vi Islam med Iran. Fakta är då att Shia muslimerna som Iranierna tillhör bara utgör 10% av alla muslimer.⁹ Nu är det inte så att Islam från den arabiska kultursfären representerar en fanatisk modell av Islam men det är lätt det intrycket man får i media. Därav vill jag belysa hur liten del av Islam som finns just i arabvärlden. Den bilden som syns i media i fråga om religiös fanatism och Islam som religion är lika felaktig som bilden av Islam enbart utövad i arabvärlden. Denna belysning som har gjorts av just Islam i den arabiska kultursfären i mitt arbete är just bara en notering hur massmedia förmedlar en bild av Islam som inte överensstämmer med vad man skulle kunna kalla den sanna och korrekta bilden av Islam. De generaliseringar som Islam som religion är utsatt för måste man hela tiden ha i åtanke. Försöket att fånga något så komplext som en religion som har så många utövare är väldigt svårt och detta leder till grova generaliseringar för att försöka åstadkomma en gripbar bild av den berörda religionen.

I Sverige på 1800-talet var det kanske frikyrkorna och Frälsningsarmén som mötte motstånd. På det tidiga 1900-talet var det katolicismen. I det sekulariserade Sverige idag möter man nästan en rädsla för allt vad religion innebär, den rädslan projiceras ofta mot den Islamiska världen som enhet.¹⁰ Under 1990-talet är det ofta Islam som möter motstånd hos gemene man¹¹ och framkallar en främlingsfientlig debatt mycket på grund av den rädsla svensken känner för religioner.

Vidare ser man internationellt att den påstådda motsättningen mellan öst och väst har fått ikläda sig olika attribut under 1900-talet. Före revolutionen i Ryssland var det Islam som representerade det farliga från öst. Efter revolutionen i Ryssland år 1917 har kommunismen fått vara faran från öst. När kommunismen började rämna 1989 blev det Islam som återigen fick representera det farliga som kommer från öst.¹² 1990 invaderade Irak Kuwait. Detta bidrar till att en hotbild från Islam börjar att byggas upp. Vidare uppstod ett nyhetsmässigt vakuum i världen efter kommunismens fall vilket kan ha bidragit till att Islam har hamnat i centrum i media.¹³

³ Karlsson 1994 sid 7

⁴ Stenberg 1999 sid 11

⁵ Karlsson 1994 sid 22

⁶ Stenberg 1999 sid 12

⁷ Hjärpe 1979 sid 7

⁸ Karlsson 1994 sid 45

⁹ Ahmed 1999 sid 234

¹⁰ Karlsson 1994 sid 22

¹¹ Westerlund 1994 sid 398

¹² Ambjörnsson 1994 sid 101

¹³ Karlsson 1994 sid 75

Likaså har vi i media sett Palestinakonflikten, inbördeskriget i Libanon och revolutionen i Iran. Allt detta sammantaget gör att en hotbild från Islam har målats upp och accepterats av många, helt okritiskt i deras medvetande.

Sverige utgör en av världens mest sekulariserade länder¹⁴ vilket jag tycker skulle kunna leda till en större acceptans av religiös pluralism. Enligt en undersökning som utfördes 1997¹⁵ i Sverige så stödde de flesta svenskar religionsfrihet utom i fallet när det gäller Islam. Där vill man inskränka religionsfriheten när det gäller exempelvis byggnationer av moskéer. Enligt en annan enkätundersökning på 89 svarande, utförd av en kurskamrat 1999, sa 44% att de inte kunde tänka sig moskébyggen eller synagogabyggen.¹⁶ I denna undersökning som utfördes av kurskamraten uppgavs vidare att 56% av de 89 tillfrågade var negativt inställda till Islam. Frågan, som utgör en stor del av mitt arbete, är att se på de olika faktorer som kan leda till att så många upplever Islam som något negativt.

3 PROBLEMFÖRMULERING

Hur ser tre olika nyhetsprogram på Islam? Ur vilket perspektiv visas Islam? Tillkommande frågor till arbetet är: att se på medias allmänna bild av Islam, beskriva vad orientalism är och vilka värdeladdade ord som förekommer tillsammans med Islam.

4 TEORI/METOD

Arbetet har utförts genom en undersökning av nyhetskanalerna Euronews, Aktuellt samt TV4. Under perioden 000301-000331 år 2000 spelade jag in på video ett nyhetsprogram från var och en av de tre kanalerna per kväll. Nyhetsprogrammen inspelades på kvällar med främst följande starttider:

Aktuellt	21.00
Euronews	20.00
TV4	22.00

Sammanlagt spelades ca nio timmar och trettio minuter in från Aktuellt. Gällande Euronews spelades ca fem timmar in. Från TV4 spelades ca sex timmar och tjugo minuter in. Det ger en sammanlagd inspelningstid för nyhetsprogrammen på ca 21 timmar. Jag tittade på nästan samtliga nyhetsprogram "live" och förde under tiden anteckningar för att kunna gå tillbaka om något intressant för mitt arbete visades.

När det gäller Aktuells nyheter missade jag att spela in dem den 000317. Gällande TV4 missades nyheterna 000317 och 000324. Rörande Euronews lyckades jag täcka hela månaden. Efter varje separat nyhetsreportage som jag tagit upp i mitt arbete har jag gjort en analys över reportaget.

Min målsättning när jag såg på nyheterna var att finna olika kritiska perspektiv på Islam. Detta anser jag inte har påverkat min objektivitet på nyhetsinslagen, men så kan naturligtvis vara fallet. Objektiviteten inför olika forskningsområden blir naturligtvis lidande om man letar efter speciella fenomen men det gäller kanske all forskning. I mitt fall var jag redan från starten inne på att Islam presenterades ur ett visst perspektiv i media. Vi kan kalla det "min teori".

¹⁴ Westerlund 1994 sid 391

¹⁵ Brune 1998 sid 73

¹⁶ Lisa Jonsson B-uppsats religion HiG 1999

Detta leder till att arbetets målsättning har varit att se om min teori håller med stöd av nyhetsinslagen under den undersökta perioden. För att på ett vetenskapligt sätt kunna verifiera min teori har jag läst flera böcker som behandlar ämnet. Stor tonvikt har jag lagt vid Edward W. Saids bok "Orientalism" vilken kan sägas utgöra en del av min grundteori. Vidare har jag läst rena fackböcker om Islam. Detta har jag gjort för att kunna beskriva de olika fenomen som visades på tv på ett adekvat sätt. Andra böcker jag läst är böcker som handlar om medias olika perspektiv på nyheter.

Vidare har jag gjort en liten enkätundersökning där jag frågar respondenterna vilken värdeladdning ord som Islam och Koranen har för dem själva. De tillfrågade kunde välja mellan fem olika svarsalternativ: mycket positiv, ganska positiv, neutral, ganska negativ och mycket negativ. Denna enkätundersökning gjordes på Högskolan i Gävle 000828 och respondenterna var 32 stycken. Samtliga av dessa 32 studerar historiedidaktik på B-nivå. De 32 tillfrågade uppgav alla att de tänkte bli lärare vid en tidigare fråga som huvudläraren frågade muntligt. Då de tillfrågade till antalet är för få till antalet för att någon statistisk tillförlitlighet skall kunna nås är jag försiktig med att dra för stora slutsatser av deras svar. Men jag tror ändå att en liten tendens över övriga samhällets värdeladdning gällande vissa ord kan återspeglas i mitt resultat.

5 FORSKNINGSÖVERSIKT

Ingmar Karlsson har givit ut en bok som heter "Islam och Europa - samlevnad eller konfrontation". Boken behandlar det perspektiv som Islam och muslimer ofta beskrivs i. Bokens syfte är att göra upp med olika fördomar som finns gentemot Islam och dess utövare. Innehållet känns både trovärdigt och värdefullt att ha med i mitt arbete.

Ronny Ambjörnsson har skrivit boken "Öst och väst". Denna boks syfte är dels att beskriva den historiska uppdelningen av öst och väst begreppet. Författaren är professor i idéhistoria vid Umeå universitet. Perspektivet som behandlas i boken är kanske främst hur olika idéer tillverkar en verklighet.

I boken "Mörk magi i vita medier" har olika författare skrivit en varsin artikel. Jag har främst tittat på artiklarna som är skrivna av Håkan Hvitfelt samt en artikel av Birgitta Löwander. Artikeln av Håkan Hvitfelt behandlar till stora delar den muslimska "faran" eller mediebilderna av Islam. Artikeln refererar till en undersökning som är gjord i form av vilket perspektiv Islam framställs i under olika teman 1991-1995 i nyhetsprogram. En av slutsatserna är att i 85% av fallen där Islam framställs finns det någon våldsanknytning.¹⁷ Denna undersökning som är gjord använder jag mig av i mitt arbete. Birgitta Löwanders artikel talar om den verkliga rasismen och den som förekommer i nyhetsmedia.

Boken "Muslim i Sverige" är skriven av Leif Stenberg. Den vänder sig främst till dem som vill ha en introduktion i Islams lära. Samtidigt är bokens målsättning att den skall reda ut hur det är att vara muslim i Sverige, vilket jag tycker är boken största fördel.

"Muslimer i Sverige" heter en bok som Statens Invandrarverk har gett ut. Boken är god läsning som leder till ökad förståelse för Islam och hur det är att vara muslim i Sverige.

¹⁷ Brune 1998 sid 79

Jag har två böcker från samma författare. Författarens namn är Jan Hjärpe. Den ena boken heter "Islam - lära och livsmönster". Genom boken vill Hjärpe presentera de tankar och betenden som kännetecknar Islam. Jag är av uppfattningen att denna bok har gett god vägledning när det gäller att förklara olika fenomen som jag upptäckt i media rörande min undersökning. Hjärpes andra bok är "Politisk Islam". Den boken beskriver hur Islam ibland används i politiska, ekonomiska och sociala syften.

David Westerlund står som red för en bok som heter "Majoritetens Islam". Boken innehåller flera artiklar om Islam. Jag har främst använt mig av två artiklar skrivna av Ingvar Svanberg samt Mattias Gardell. Svanbergs artikel heter "I väntan på Moskén". Artikeln talar mycket om att när det gäller beskrivningen av Islam i media och debatten hos gemene man så rör sig dialogen eller beskrivningen av Islam och dess utövare i en imaginär Islam.¹⁸ Där konfronterar den en del fördomar mot Islam. Mattias Gardells artikel heter "Halvmånen och stjärnbaneret Islam i nordamerikansk historia och nutid". Artikelns innehåll behandlar till stora delar muslimernas situation i USA i nutid och dåtid.

Gilles Kepel har skrivit en bok som heter "Gud tar hämnd". Denna bok har jag av någon anledning fått agg mot trots att den är utgiven av förlaget Ordfront. Författaren gör anspråk på att beskriva olika fundamentalistiska grupper inom islam, judendom och kristendom. Han jämför de tre religionernas fundamentalism, vilket i sig är ganska bra, men enligt mitt tycke finns det en underton någonstans som jag ogillar i texten. Författaren känns inte helt objektiv. Detta gör att jag har använt bokens olika teorier och slutsatser ganska sparsamt.

Akbar S. Ahmed har skrivit en bok som heter "Islam Today - a short introduction to the Muslim World". Jag har främst fördjupat mig i ett kapitel om "Islam in the age of western media". Som det framgår av namnet på artikeln behandlar den perspektivet på hur islam framställs i västerländska media. Författaren skriver på ett sätt som gör att han inte känns helt objektiv. Men i detta fall beskrivs islam positivt och det han har skrivit har varit användbart för mitt arbete.

"Religion och samhälle i Mellanöstern" är en samling uppsatser skriven av tre olika författare. Uppsatserna heter "Religionen i världspolitik", "Sionismen som exponent för de icke islamgrundade nationaliströrelserna i mellanöstern" och till sist "Dags att skrota orientalistiken". De olika artiklarna är bra och användbara för mitt arbete. En som förmedlar ett väldigt intressant tema är "Sionismen som exponent för de icke islamgrundade nationaliströrelserna i mellanöstern" där författaren gör en distinktion mellan antisemitism och antisionism. Dessa två kan tyckes väldigt närbesläktade, vilket de också är, men det finns också en markant skillnad mellan begreppens innebörd. Detta hoppas jag att jag lyckats fånga som en del i mitt arbete.

Boken som heter "Orientalism" skriven av Edward W. Said tror jag var något av en banbrytare i den akademiska världen när den kom på 70-talet i det avseendet att ingen tidigare hade beskrivit det perspektiv som orienten alltid beskrivits i tidigare. Denna boks innehåll är den teori jag arbetar efter i mitt arbete. Då jag kommer ha en punkt som just behandlar Orientalism i mitt arbete lämnar jag ingen närmare förklaring om vad boken handlar om här.

"Islam - vår tro" heter en bok som är utgiven av Islamiska Informationsföreningen. Bokens syfte är att råda bot på alla de missuppfattningar som Islam dras med. Detta för att nå en ökad förståelse för Sveriges näst största religion.

¹⁸ Westerlund 1994 sid 396

”Samhälle opinion och massmedia” heter en bok som behandlar politiska opinioner. I den har Håkan Hvitfeldt behandlat en undersökning som belyser Svenska attityder mot Islam. Undersökningen är gjord 1990 men känns enligt mitt tycke väldigt aktuell så därför tar jag med den i mitt arbete.

Demokratiutredningen har gjort en skrift som heter ”Att slakta ett får i Guds namn”. Skriften är väldigt informativ och leder i mitt tycke till en ökad förståelse för religiösa slaktritualer som Kosher och Hallal.

5.1 MEDIAS DEL I SPRIDANDET AV EN BILD AV ISLAM

När jag talar om media här i mitt arbete ligger främst tonvikten i ordet på nyhetsmedia. Nu finns det fler medier som framför och använder olika schablonbilder av Islam. Vilket kan röra sig om filmindustrin i den form som Hollywood ofta förknippas med. Där kan man se att bilden av den ondskefulla kommunisten har bytts ut mot bilden av den ondskefulla muslimen.¹⁹

Vi talar ibland om det stora inflytande media har när det gäller att producera en bild av verkligheten. Frågan man kan ställa sig är om den bild som media producerar som verkligheten verkligen är den bild som media tror är verkligheten? Eller kan det vara så att media medvetet producerar en felaktig bild av en verklighet som inte ens media tror är verkligheten? Dessa frågor är en väldigt svår fråga att besvara men jag anser att det är viktigt att man håller dessa tankar vid liv när man studerar medias roll i att beskriva påstådd verklighet.

Islam är en religion som presenteras på ett specifikt sätt i media. Det är få grupper man kan rikta så rasistiska yttringar mot som Islam och undkomma ostraffat.²⁰ All typ av media arbetar med att förmedla olika stereotyper och symboler.²¹ Men när det har blivit som i fallet med islam i media, har dessa centrala symboler och stereotyper fått en stark värdeladdning.²² Symbolerna och stereotyperna kopplas ofta vidare till våld och förtryck.²³ Enligt mitt tycke är det inte förenligt med eftersträvansmålet att visa objektiva nyheter. Vidare visas Islam ofta som en enhetlig och oföränderlig företeelse.²⁴ Jag har tidigare i mitt arbetet skrivit om vilken enorm variationsbild som finns inom Islam på det väldiga geografiska område där Islam är huvudreligion.

Några av de ord och stereotyper som media jobbar med när det handlar om att beskriva islam är fundamentalism, Allah, Jihad, koranen, minareter, män som ligger på knä och ber.²⁵ Likaså visar man gärna araber som en grupp utan några personliga egenskaper och bakgrund.²⁶ När denna grupp visas upp är det ofta som en okontrollerad mob, vilket definitivt sänder fel signaler till den som ser medias inslag.²⁷ Ser vi på media så uppmuntrar de en bild av en muslimsk ortodoxi²⁸ där muslimen i sitt sammanhang blir en människa med väldigt konstiga värderingar. Vidare har media också en tendens till att visa upp negativa och våldsamma saker.²⁹ An-

¹⁹ Westerlund 1994 sid 411

²⁰ Karlsson 1994 sid 11

²¹ Brune 1998 sid 82

²² Brune 1998 sid 84

²³ Brune 1998 sid 84

²⁴ Stenberg 1999 sid 11

²⁵ Brune 1998 sid 83

²⁶ Said 1997 sid 427

²⁷ Ahmed 1999 sid 219

²⁸ Ahmed 1999 sid 224

²⁹ Brune 1998 sid 88

ledningen till detta kan vara, enligt vad jag kan se, att dessa negativa och våldsamma saker helt enkelt är vad gemene man vill se. Media är i det perspektivet bara en nöjesleverantör som ger folk vad de vill ha. Det kan också vara så att media använder de tidigare berörda stereotyperna för att fånga rubriker.³⁰

Tittar man på de ord som nämns ovan som exempelvis fundamentalism, så började ordet användas under det tidiga 1900-talet för att karakterisera olika protestantiska kyrkosamfund i USA.³¹ Tydligt ger vi oss rätten att definiera vad som är fundamentalism. Detta har vidare fått till konsekvens att vi gärna klistrar på begreppet fundamentalism bara en troende muslim stämmer upp i sin bön som inleds Allah Akhbar som är del av den muslimska trosbekännelsen. Detta skulle kunna leda till att den som går i en svensk kyrka en söndag och deltar i fader vår också är fundamentalist. Vi kanske inte vill porträttera oss på det viset just på grund av den negativa laddning ordet fundamentalist innehåller.

Ser man på begreppet Djihad så tror de flesta automatiskt att det är frågan om ett heligt krig fört i Islams färger. När Muhammed egentligen menade att den största Djihaden var kampen med sig själv i att behärska sina egna känslor och passioner.³² Visserligen innehåller Djihad en del som kan liknas vid ett heligt krig, men det är det lilla Djihad. Det stora är att kämpa med sig själv. Inom Islam finns det i koranen stadgat att en muslim inte får vara den som anfäller, men däremot är han skyldig att försvara sig enligt sin Islamiska tro.³³ Detta är det lilla Djihad. I det avseendet så skulle jag vilja påstå att Islam är mera realistisk än den doktrin som Jesus bergspredikan innehåller - nämligen att vända andra kinden till. Detta är väl något som troende i den kristna världen inte har tillämpat i någon större utsträckning.

I den här korta övergripande förklaringen om vad media projicerar för bild av islam till konsumenterna blir slutsatsen att den muslimska levnadsstilen som ofta kommenteras vid exempelvis arbetsplatser och köksbord bara är en imaginär bild av religionen och dess utövare.³⁴ Detta fenomen har medfört att debatten kring islam och dess utövare startar i ett felaktigt utgångsläge med muslimer som fanatiker och Islam som ett hot mot demokratin.³⁵ Enligt mitt tycke har vi inte någon bra utgångspunkt för en dialog som skall leda till en förståelse mellan den största och den näst största religionen i Sverige.

När inslagen med islam i nyheterna under åren 1991-1995 till 85 procent innehåller våldsinslag³⁶ är det lätt att förstå att muslimer i Sverige hävdar att massmedia medvetet förvanskar bilden av islam i media.³⁷ Många muslimer anser att media i väst är fientligt inställda mot islam.³⁸ Detta har i sin tur lett till att religionsutövare inom islam i Sverige ofta poängterar att islam inte har några politiska ambitioner utan betonar den religiösa aspekten.³⁹ Jag tror att genom att poängtera den religiösa aspekten, så innebär det att den genomsnittliga svensken blir ännu mer rädd för islam. Det är deras religion som skrämmer den genomsnittliga svensken och kunskaperna han tror han har är en imaginär kunskapsbild av islam.

³⁰ Ahmed 1999 sid 237

³¹ Karlsson 1994 sid 41

³² Ahmed 1999 sid 8

³³ Ahmed 1999 sid 231

³⁴ Westerlund 1994 sid 46

³⁵ Blichfeldt 1985 sid 255

³⁶ Brune 1998 sid 80

³⁷ Westerlund 1994 sid 395

³⁸ Ahmed 1999 sid 217

³⁹ Westerlund 1994 sid 402

Dessa olika stereotyper och schablonbilder, som jag berört under denna rubrik, skall jag försöka förankra i min egen undersökning av media utförd under mars år 2000.

5.2 ORIENTALISM

Något som jag tror är väldigt centralt för det perspektiv ur vilket media beskriver Islam är Orientalism. Detta gör att jag tar upp det under en separat punkt i mitt arbete. Vi har nog alla en bild av Orienten och dess invånare. Till stora delar behandlas den bilden i ett mytiskt och mystiskt koncept.

Det som är intressant är att se på hur bilden av Orienten har skapats i världshistorien och kanske också varför denna bild har skapats. Den påstådda bilden om Orienten som har gjorts gällande som en bild över Orienten säger egentligen mycket mer om oss själva än om Orienten.⁴⁰ Det kan faktiskt vara så att media i sina beskrivningar inte är riktigt medvetna om det stora arvet som orientalism är inom västvärlden och hur det har bidragit och bidrar till att påverka beskrivningen av Islam.⁴¹

Startskottet för den moderna orientalismen brukar beskrivas med Napoleons invasion av Egypten år 1798.⁴² Denna invasion väckte en chock i den muslimska världen. I släptåget av den invaderande styrkan följde vetenskapsmän och forskare som samlade in mängder av material för att kunna beskriva Orienten. Det material som samlades in och fördes tillbaka till Frankrike har till stora delar fått utgöra grunden för ”kunskapen” om Orienten. Denna kunskap har fått råda i många år efter Napoleons tid. Ny forskning som tillfört nytt material om Orienten har ej existerat i någon större utsträckning. Den nya forskning som tillförts har varit så färgad av den tidigare orientalismen att den inte varit helt objektiv och värdefri. Napoleons invasion av Egypten utgjorde också startskottet för exploateringen av Mellan Östern i form av kolonisation och imperialism.

För att nu Orienten skulle bli ett ställe som man kunde exploatera utan att den allmänna opinionen i hemlandet opponera sig, blev man tvungen att ”upptäcka” Orienten först. Därefter följde en invasion på grund av de upptäckter man gjorde.⁴³ Upptäckterna fick en status genom forskningen. Denna forskning kom fram till flera slutsatser när det gällde Orienten och dess invånare, många av forskningens teser innebar att de raser som levde i Orienten var efterblivna.⁴⁴ Upptäckterna om invånarnas rastillhörighet var något som låg i tiden på 1800-talet för naturvetenskapen. En forskare som rönt stora framgångar var Charles Darwin med sina teser om att den starka överlever. Summan av resultaten, när det gäller de påstådda underordnade raserna i Orienten, var att de hade ingen förmåga att själva bestämma vad som var bra för dem.⁴⁵ Detta resonemang om raser ledde till att de för sin egen skull behövde en vit man som styrde över dem. När man hade kommit fram till dessa slutsatser så insåg man att detta område skulle kunna återskapas till en civiliserad värld av forskare, soldater och domare. I många av de länder som fick vika sig för kolonialismens intrång var Sharia den gällande lagen.⁴⁶ Islam var alltså i stor utsträckning inte bara normativ utan också gällande. För att ytterligare

⁴⁰ Said 1997 sid 78

⁴¹ Ahmed 1999 sid 231

⁴² Muslimer i Sverige sid 21

⁴³ Said 1997 sid 178

⁴⁴ Said 1997 sid 324

⁴⁵ Said 1997 sid 109

⁴⁶ Hjärpe 1983 sid 33

förmedla en bild av Orienten som efterblivet betonade man gärna den despotism som rådde i styrelseformerna i dessa länder.

Den makt som härskade över Orienten gav sig själv samtidigt i sin hegemoniställning rätten att tolka vad som var rätt och fel. Det vill säga den härskande makten bestämmer vad som är god tradition och kultur. En annan viktig aspekt av Orientalismen var till exempel genomförandet av olika byggnadskonstruktioner. År 1869 invigdes Suezkanalen. Genom bygget av denna kanal blir inte Orienten så långt borta och främmande. Detta gör att människorna i Orienten kan knytas närmare vad orientalisterna anser vara den goda kulturens högborg⁴⁷ nämligen Europa. Orientalisten anser alltså i detta läge med Suezkanalen att han gör invånarna i Orienten en stor tjänst. Sanningen är väl kanske den att Suezkanalen byggdes främst för att underlätta fortsatt exploatering av det botten Asien och inte för invånarna i Orientens skull. Europa blir alltså ett centrum som likt en radar sveper ut över världen och registrerar vad som är de goda värdena.⁴⁸ Denna registrering av vad som är de goda värdena reducerar de undersökta subjekten till objekt. Ofta kommer man fram till att de undersökta värdena som beskrivs är barbariska och primitiva.⁴⁹

Ett resultat av orientalismen är Balfour deklARATIONEN ÅR 1917.⁵⁰ Denna deklARATION kan i kort-het beskrivas som att det judiska folket ges en rätt till ett eget hemland i Palestina. Denna deklARATION görs inte i samråd med de invånare som redan finns i Palestina. Den deklarerar i Storbritannien. Här tar man sig alltså rätten att bestämma över ett område som ligger långt ifrån sitt eget Storbritannien. Det är på grund av denna deklARATION som staten Israel grundas ÅR 1948. Vi har alla någon gång hört talas om den Palestinska frågan och det är ur detta perspektiv som palestinierna anser att staten Israel grundades. Israel blir således ett led i den imperialistiska exploateringen av Palestina. Detta gör staten Israel till kvarleva från den gamla kolonialismens tid, sett från Palestiniernas perspektiv⁵¹, och det gäller även många andra stater i mellanöstern.

Det som är viktigt att komma ihåg är hur Orientalismen med alla sina teser och doktriner fortfarande lever vidare i många akademiska traditioner⁵² i dag. Likaså kan man säga att en västerlänning inte möter Orienten som en individ utan som västerlänning.⁵³ Vilket menas att när vi västerlänningar ser på Orienten så har vi vad vi tror en stor kunskap med oss i vårt beaktande av Orienten. Denna kunskap, som vi tror oss ha om Orienten, är så färgad och påverkad av orientalismen vars främsta syfte var att skapa en motpol till Europa för att därigenom kunna projiceras i ett främlingskap.⁵⁴ Detta främlingskap var allting som inte Europa var. Det var efterblivet och bebott med människor som behövde den vite mannens vägledning vilket var syftet med hela projektet orientalism.

För att sammanfatta vad Orientalismen är använder jag mig av Edvard Saids rader på sid 115 i boken Orientalism:

”Om kärnan i orientalismen är en outplånelig indelning i västerländsk överlägsenhet och orientalisk underlägsenhet, måste vi också vara beredda att notera hur

⁴⁷ Said 1997 sid 170

⁴⁸ Ambjörnsson 1994 sid 33

⁴⁹ Ambjörnsson 1994 sid 34

⁵⁰ Karlsson 1994 sid 20

⁵¹ Blichfeldt 1985 sid 149

⁵² Said 1997 sid 65

⁵³ Said 1997 sid 76

⁵⁴ Ambjörnsson 1994 sid 10

orientalismens utveckling och senare historia har fördjupat denna uppdelning och till och med förstärkt den.”

6 ENKÄTUNDERSÖKNING

Enkätundersökningen genomfördes på följande sätt: De som besvarade enkäten fick ingen förberedelse på att den skulle komma. Instruktionerna som finns på enkäten var de instruktioner som gavs när det gällde hur de skulle fylla i enkäten. Jag gav även instruktionerna muntligt. Anledningen till att jag gjorde på detta vis var för att försöka efterlikna en mediasituation där ordet bara kommer emot dig. Visserligen gör man då kanske en mera omedveten reflektion över vad ordet har för värdeladdning. Här fick de personer som besvarade enkäten en liten chans att medvetet reflektera över ordets värdeladdning för dem själva. Detta för att ett så korrekt svar som möjligt skulle kunna ges.

Även om enkätundersökningen som jag gjorde på högskolan i Gävle var för liten för att en statistisk trovärdighet skulle kunna uppnås, tror jag ändå att den kan avslöja vissa tendenser i vad det finns för värdeladdning i vissa ord. Orden som jag har tagit med i enkätundersökningen utgör något mer än just ord som har en negativ värdeladdning. De sammanknippas också nästan uteslutande med en religion, nämligen islam. Vilket jag med stor säkerhet kan säga om just ordet islam som förekom i enkätundersökningen. Ordet islam ansåg 9,3 % ha en mycket negativ värdeladdning medan 37,5% ansåg ordet som ganska negativt. Nu är frågan om personerna som blev tillfrågade upplevde islam som religion som negativt eller bara ordet islam som negativt. Det är en fråga som jag inte har något säkert svar på. Men kanske kan man dra den slutsatsen att oavsett om det är religionen eller ordet som är negativt så har man i initialskedet startat från en negativ belysning av något. Detta kommer att påverka den fortsatta kontakten med antingen religionen eller ordet. Ett annat ord som förekommer i enkäten är ordet Muslim, vilket 9,3% anser vara mycket negativt och 21,8% anser vara ganska negativt. När det gäller ordet Muslim tror jag med stor säkerhet att respondenterna har kopplat samman ordet med religionen islam.

Svårare är det då med ordet Fundamentalism som jag inte helt säkert vet om respondenterna kopplar samman med en islamsk kontext. Det ordet ansåg hela 53,1% vara mycket negativt och 25% ansåg det vara ganska negativt. Även om jag inte vet ifall respondenterna härleder ordet fundamentalism till islam så finns det i massmedia en tendens till att säga ”muslimska fundamentalister”. Alltså: sammansättningen av ordet fundamentalism med något som är helt klart tillhörande en islamsk kontext gör att ordet får en negativ laddning tillsammans med något hemmahörande inom islam. Detta gör att ett negativt perspektiv av islam görs gällande. Ett annat ord som ofta på ett liknande sätt likt fundamentalism kopplas till religionen islam är ordet Hizbollah. 40,6% svarade att de upplevde ordet Hizbollah mycket negativt och 25% svarade att det var ganska negativt. Det sista ordet jag väljer att ta upp i enkätundersökningen är ordet Jihad. Ordet upplevdes mycket negativt av 20,6% av de svarande och 34,4% upplevde ordet ganska negativt. Ordet Jihad är vad jag tror så intimt sammanknipat med islam och det heliga krig som det sägs representera. När man hör ordet Jihad kopplas vad jag tror detta samman med en bild av fanatiska muslimer som för ett krig mot västerlandet. I ett intresse att sprida islams budskap över världen med diverse olika terroråd. Frågan är om inte detta ord är det som kan förknippas med det som skrämmer västerlänningen mest, nämligen att islam även skall få ett djupare inflytande i den västerländska kultursfären.

Enkät undersökningen som jag genomfört bekräftar att ord kan innehålla en värdeladdning, positivt eller negativt. Samt att ord tillhörande en Islamsk kontext ofta upplevs som negativt

laddade. Detta är nog även media medveten om när de håller fast vid sitt ordval för att beskriva händelser som äger rum i en den islamska kontexten.

7 ANALYS AV NYHETSPROGRAMMEN

Här kommer arbetets huvudpunkt: nämligen själva undersökningen som ligger till grund för arbetet. Under denna punkt skall jag beskriva de olika nyhetsinslag jag har undersökt. Jag går systematiskt till väga och tar ett nyhetsprogram åt gången. Det är bara under ett tillfälle jag kommer att frånga detta och det är datumet 22 mars år 2000. Nyheterna detta datum beskriver samma händelse men på ett olika och för mitt arbete intressant sätt. Jag kommer också beskriva nyhetsreportagets helhet för att de specifika för mitt vidkommande blir klart.

Aktuellt 000304 nyhetsutsändningens start 21.00

Detta reportage behandlar den Franske premiärministerns besök i Palestina och hans uttalande om Hizbollah som en terrororganisation. Detta uttalande leder till ett upploppsliknande tillstånd vid hans besök där studenter kraftigt protesterar mot hans uttalande. Situationen beskrivs som turbulent. Detta leder till följande uttalande av den svenska reportern: *”Efter stenkastningen mot den franske premiärministern släpptes den palestinska säkerhetstjänsten lös mot studenterna⁵⁵”* Senare i reportaget beskrivs den omilda behandlingen som de arresterade studenterna utsätts för. Efter detta inslag så lämnar man den franske premiärministerns uttalande och talar om den *”extremistiska organisationen Hizbollah”* samt *”den extremistiska organisationen Hamas”*.

Inslaget med texten Efter stenkastningen ... tycker jag påminner om att man släpper lös ett vilddjur, vilket jag tycker den palestinska säkerhetstjänsten beskrivs som. Ord som *”palestinska säkerhetstjänsten”* anser jag hör hemma i en kontext som vi omedelbart tolkar som tillhörande en islamsk kontext. Ser vi vidare på orden *”extremistiska organisationer, Hizbollah och Hamas”* så innehåller orden en stark värdeladdning om något som är negativt⁵⁶ och tillika tillhörande en islamsk kontext.

Något som jag upplever relevant i detta sammanhang är att se på hur Hizbollah och Hamas beskriver sig själva. Hizbollah ser sig själv som en frihetsrörelse som kämpar främst för att befria Libanon från Israelisk ockupation.⁵⁷ De ser sig också som en islamsk kämpande rörelse. Ett annat mål är att befria Jerusalem från ockupationen av sionister. Vidare stödjer man utbildning och anordnar medicinsk hjälp i flyktingläger. Hizbollah kämpar för att befria Libanon från israelerna, som de upplever som ockupationsmakt. Detta finner jag inget extremt i utan även något som vi skulle praktisera om Sverige någon gång blev ockuperat av främmande makt. Likaså kan jag ha en förståelse för att de tycker att Israel i form av sionister ockuperar Jerusalem.

När det gäller Hamas beskriver de sig själva som en grupp som kämpar för att befria Palestina från sionisterna. Hamas tycker vidare att ingen del av Palestina kan förhandlas bort i fredsförhandlingar då det är Palestiniernas land. Man ser sig också som en rörelse som för ett heligt krig – Jihad.⁵⁸ I Hamas stadgar står också att kampen mot sionisterna inte skall ses som en religion som möter en annan utan som en religion som möter ett tankesätt som sionismen är.

⁵⁵ Aktuellt 000304 band 1 finns hos författaren

⁵⁶ Egen enkätundersökning genomförd 000828 HiG finns med som bilaga i arbetet

⁵⁷ <http://www.hizbollah.org> tillgänglig 000822 14.15

⁵⁸ <http://palestine-info.net/hamas/about/index.htm> tillgänglig 000822 15.00

Detta tycker jag är ett viktigt perspektiv att beakta. Hamas gör en distinktion mellan antisio- nism och antisemitism/judeförjöljelse. Denna skillnad beskrivs också i boken Religion och samhälle i mellanöstern.⁵⁹ De har inget emot religionen Judendom utan de strider för vad de ser som en kvarleva från det gamla koloniala systemet vilket sionismen sägs representera. Nu kan det faktiskt vara så att om Hamas når sina mål så når inte Judendomen sina mål som är en egen stat med Jerusalem som huvudstad.

Aktuellt 000314 nyhetsutsändningens start 21.00

Detta reportage behandlar Muslimernas vallfärd till Mecka. Vi får där se hur några riter utförs exempelvis rundvandring kring Kaba. Vidare beskriver reportern hur de vallfärdande kastar stenar på en pelare som symboliserar djävulen. Därefter visas en bild på en man vid stenkast- ningsritualen som ser lite halvgalen ut.⁶⁰

Här tycker jag mig kunna se att bildspråket är skapat så att ritualen med att kasta sten mot stenstoden, som symboliserar djävulen, är vinklat så att tittaren skall få intrycket att detta är en mycket konstig tilldragelse. Likaså känns det som att bilden med den halvgalna pilgrimen får i stort symbolisera deltagarna i vallfärden.

Stenkastningen har egentligen följande symbolvärde: Den påminner om hur Abraham blev frestad av djävulen att inte offra sin son när han skulle utföra denna offerhandling. Abraham jagar då i detta läge bort djävulen med stenkastning. För de vallfärdande blir symboliken för- kastandet av det onda.⁶¹

Enligt islamska informationsföreningen är vallfärden eller Hadj ”den största regelbundna ma- nifestationen för fred som är känd i mänsklighetens historia.”⁶² Freden handlar om freden med sin Gud, den egna själen, med andra människor och med djur.

Aktuellt 000322 nyhetssändningens start 21.00⁶³

Reportaget handlar om Påvens besök till det Palestinskt styrda Bethlehem och den tillhörande mässan som Påven ger. Man intervjuar både kristna och muslimer som besöker mässan. Vida- re behandlas hur bråk uppstod mellan studenter och polis.

TV4 nyheterna 000322 nyhetssändningens start 22.00⁶⁴

Reportaget berättar inledningsvis om den första våldsamma incidenten som uppstod under Påvens besök till Bethlehem. Palestinsk polis sägs ha misshandlat palestinier som försökt komma nära Påven. Därefter talar man om en annorlunda katolsk gudstjänst med inslag av islam. Under en del av reportaget hörs ljudet av ett automatvapen.

⁵⁹ Blichfeldt 1985 sid 150

⁶⁰ Aktuellt 000314 band 2 finns hos författaren.

⁶¹ Hjärpe 1979 sid 99

⁶² Islam vår tro 1989 sid 62

⁶³ Aktuellt 000322 band 3 finns hos författaren

⁶⁴ TV 4 000322 band 2 finns hos författaren

Euronews 000322 nyhetsutsändningens start 20.00⁶⁵

Behandlar Påvens besök till Bethlehem. Under reportaget säger reportern följande: ”*As the noon called out for prayer in sign of tolerance Pope hold the mass.*” Under Påvens mässa hörs en stämma från en minaret som sjunger Allahu akbar.

Ser man de tre nyhetskanalernas rapportering från Bethlehem 22 mars år 2000 tycker jag att man kan märka en påstådd konflikt situation mellan Kristendomen och Islam. Det blir mest påtagligt i Euronews perspektiv där bönen från minareten hörs under påvens mässa. Reportaget i sig är på vinklat på så sätt att Påven visar en stor tolerans under mässan trots störande moment från minareten. Detta leder mig till slutsatsen att representanterna för islam inte visar så stor tolerans när de stör Påvens mässa. Ser man på TV4:as inslag så görs de gällande att palestinsk polis hindrar människor från att nå Påven, vilket skulle kunna tolkas som att de inte får möta kristenhetens stora symbol. De får hålla till godo med vad de har i form av en ej uttalad religion. Nu är det väl faktiskt så att Påvens besök skulle kunna liknas med en rockstjärnas i det avseendet att där hålls också massorna tillbaka i mötet med stjärnan. Likaså tycker jag det är intressant att se hur tre separata nyhetskanaler behandlar samma nyhet men i olika perspektiv. Det leder till frågan: vad är den sanna bilden av det beskrivna besöket i Bethlehem? Det är en fråga som är omöjlig att besvara. Men det intressant är att den islamska kontexten runt besöket beskrivs endast i ett fall som ett positivt möte mellan två religioner.

TV 4 000328 nyhetsutsändningens starttid 22.00⁶⁶

Reportaget behandlar fredssamtalen om Golanhöjderna. Vi får reda på lite om drusernas situation. Druserna fick splittrade familjer efter 1973 års krig kallat Yom kippur kriget. En del av familjerna hamnade på den Syriska sidan och andra på den Israeliska sidan av gränsen. Det som är intressant med detta reportage är den musik som spelas i samband med när man visar en vy över den vackra dalgången i Golan. Denna musik som finns i reportaget är arabisk musik och kan ej ha spelats så högt så att den skulle höras i reportaget.

Analysdags: Jag tycker att exemplet med musiken blir ett bra exempel på hur man tillför något till ett reportage som egentligen inte hör till visandet av en opartisk och objektiv bild av reportaget. Då varje fall jag och kanske flera med mig kopplar denna musik ihop med en arabisk samt islamsk kontext blir denna familjesplittring en strid mellan religionerna islam och judendom och inte som det verkligen är - en strid mellan två nationella intressen Israels och Syriens.

Euronews 000305 nyhetsutsändningens starttid 20.00⁶⁷

Inledningen inleds med att en reporter uttrycker en rädsla som israelerna har just nu. Det är rädslan för attacker från Hamas islamska motståndsrörelse. Israelerna gör allt för att motverka självmordsbombare. Senare i reportaget säger reportern ”*Airraid continues against Hizbollah positions. Some two thousand students demonstrators in Hebron. They erge Hizbollah gerilla to launch fresh attacks on Israel*” Därefter följer ett inslag med Palestinska studenter med täckta ansikten. Studenterna bränner en fransk flagga i protest mot Frankrikes premiärministers uttalande om att Hizbollah är en terrororganisation.

⁶⁵ Euronews 000322 band 2 finns hos författaren

⁶⁶ TV 4 000328 band 2 finns hos författaren

⁶⁷ Euronews band 1 finns hos författaren

Reportaget som helhet vill jag tolka som att Israel är omringad av muslimska grupper som vill förgöra staten Israel. Därtill visar man upp de klassiska schablonbilderna av arger araber som bränner flaggor. Dessa araber är vad jag tycker underförstått också muslimer. Inga personliga egenskaper, ingen individualitet visas när de palestinska studenterna demonstrerar.⁶⁸ Vilket är ett sätt som ofta araber visas upp på. Araberna blir i det sammanhanget en flock som gör vad som sagts åt dem. Att individuella palestinska studenter spontant skulle kunna reagera mot vad de upplever som övergrepp blir en främmande tanke i detta perspektiv.

Euronews 000314 nyhetsutsändningens start 20.00⁶⁹

Detta reportage behandlar hur det finns en militär rörelse i Irak som strider mot Iran. Denna rörelse sägs ha flera baser i Irak samt både stridsvagnar och artilleri. Rörelsen som kallas sig Mujahedin har även utfört attentat med dödlig utgång i Teheran i Iran. Vilket har föranlett en vedergällningsattack mot Mujahedin i Irak. Den som blev utsatt för attentatet i Teheran var en reformvänlig politiker. Följande ord sägs i reportaget: *"The Mujahedin represent a continuing opposition to Muhammed Hatami (skall vara namnet på Irans president) bite to create a civil society."*

Vad säger då detta reportage? Om vi först koncentrerar oss på den kursiverade meningen. Så nämner man att Mujahedin är motpolen till Irans president som är reformvänlig vilket måste leda till att Mujahedin icke är reformvänliga, då deras strid mot makten i Iran går ut på att bekämpa reformer. Vidare säger nyheten att de är motståndare till presidentens försök att skapa ett civiliserat samhälle. Detta resonemang med ett civiliserat samhälle leder till att samhället icke är eller har varit civiliserat och i detta fall är det Iran. Man menar alltså underförstått tror jag att allt sedan revolutionen i Iran 1979 har samhället varit ociviliserat. Ingen kan ha undgått att Iran sedan 1979 har haft ett styre som har betraktas som ett islamiskt styre.

Tittar vi vidare på ordet Mujahedin så ser vi vilken värdeförskjutning ordet har fått sedan Sovjetunionens krig i Afghanistan.⁷⁰ Där framställdes Mujahedin-soldaterna som frihetskämpar som kämpade mot Sovjets kommunisttrupper. Ordet Mujahedin var då något som var positivt laddat. I dag har det en mera negativ värdeladdning. Mujahedin är vad jag tycker ett ord som man förknippar direkt med en islamsk kontext.

Euronews 000315 nyhetsutsändningens start 20.00⁷¹

Denna nyhet behandlar ett inslag från vallfärden Hadj till Mecka. Vi får se en massa människor som utför diverse religiösa riter. Under reportaget hörs en speakerröst som säger: *"Saudi Tv showed picture of skulls of pilgrims who shouted anti-American and anti-Israel slogans."*

Vad är det här då? Speakerrösten gör gällande att Saudi Arabisk Tv visar bilder med pilgrimer som skriker anti amerikanska och anti israeliska slagord. Det känns som att detta är något som kan förekomma i samband med denna vallfärd. Vi får inte veta hur många som skriker. De bilder som reportaget innehåller är en massa människor. Detta gör att i varje fall jag kopplar anti slogans skrikandet till människorna som är på Vallfärd. Frågan är om detta med anti slogans ropen kan härröras till något inom islam egentligen? Enligt Islamiska informationsföre-

⁶⁸ Said 1997 sid 427

⁶⁹ Euronews 000314 band 2 finns hos författaren

⁷⁰ Ahmed 1999 sid 220

⁷¹ Euronews 000315 band 2 finns hos författaren

ningens bok så är det strängt förbjudet att störa freden för någon människa eller annan varelse.⁷² En sådan demonstration som sägs ha ägt rum är således helt förbjuden under vallfärd, Hadj. Detta gör således att de pilgrimer som skriker dessa slagord inte kan sägas representera en korrekt tolkad islam. Vilket jag ändå tycker reportaget gör gällande.

Euronews 000316 nyhetsutsändningens starttid 20.00⁷³

Detta reportage visar bilder från en Hallal⁷⁴ slakt av ett får i Moskva. Slaktningsprocessen utförs i centrala delarna av Moskva av den lokala muslimska umman.⁷⁵ Fåret slaktas på en gata i Moskva. Någon vidare förklaring varför fåret slaktas ges ej men däremot berättar man med två arabiska ord vad ritualen heter.

Nu blir det analys ! Här har vi vad jag tycker ett bra exempel på vad media visar respektive inte visar eller förklarar. Den genomsnittliga västerlänningen som ser detta reportage blir knappast positiv till att exempelvis tillåta Hallal slakt i sitt eget land. Men skulle reportaget varit lite längre eller förklarande så kanske en mera positiv bild av händelsen hade förmedlats. Denna slakt är något som utförs 10 dagen under vallfärden över i stort sätt hela den muslimska världen. Slakten är i åminnelse av Abrahams offer till Gud med sin egen son. Gud avbryter sedermera Abraham i sitt tänkta offer och djuret får ta sonens plats. Riten uttrycker villigheten att offra sig själv och det som är kärt för Gud.⁷⁶ Köttet man får från djuret ges dels till de behövande samt används i det egna hushållet.

Denna ritual har alltså ett mycket djupt symbolvärde, nämligen att påminna om lojaliteten, offerviljan och att följa Guds instruktioner.

Euronews 000317 nyhetssändningens starttid 20.00⁷⁷

Reportaget behandlar hur en del sanktioner som USA har haft mot Iran har lyfts bort. Sanktionerna har lyfts bort enligt Madelene Albright, USA's utrikesminister, för att man vill uppmuntra den demokratiska trend som finns idag i Iran. Senare i reportaget efter Madelene Albrights kommentarer sägs följande: (uttalandet hör samman med Irans situation) *"Desperate off the paroll to shake off their pariah status."* Därefter följer ett inslag med människor i vad vi anser traditionella klädnader för både män och kvinnor. Kvinnorna visas på dessa bilder i klädedräkter där nästan bara ögonen syns. Till bilderna med män och kvinnor hörs följande ord *"It reflects Irans eagerness to shake off its extremist and fanatic image earning his revolution 1979."* Vi får också se bilder från ockupationen av USAs ambassad i Teheran 1979. Reportaget avslutas med att en speakerröst säger följande: *"Reformist haven't won the battle yet against powerful fundamentalists."*

Analysdags: I detta reportage förekommer många negativt laddade ord. Vi har *"paria"* vilket är en välkänt ord för utstötthet inom det Indiska kastsystemet. Vi har vidare *"extremist"* vilket också är mycket negativt. I detta sammanhang är *"fanatisk"* inte heller något positivt. *"Fundamentalist"* är också ett ord som har en negativ värdeladdning.⁷⁸ Något som också är intressant med inslaget är att de bilder som visas är i sig ett bevis på att den orientalistiska

⁷² Islam vår tro 1989 sid 62

⁷³ Euronews 000316 band 2 finns hos författaren

⁷⁴ Hallal betyder tillåten i det här fallet korrekt utförd slakt

⁷⁵ Umman betyder församling

⁷⁶ Hjärpe 1979 sid 99

⁷⁷ Euronews 000317 band 2 finns hos författaren

⁷⁸ Egen enkätundersökning genomförd 000828 HiG finns som bilaga i arbetet.

bilden av Asien lever kvar i folks medvetande med sina teser och doktriner.⁷⁹ Bilderna som visas i reportaget är starkt påverkade av de schablonbilder som vi förknippar med Orienten. En arab visas i vad vi anser vara en traditionell klädedräkt⁸⁰ vilket i sig kanske det är men när denna klädsel tillika är förknippad inom orientalismen, med negativa saker inom islams kulturfär, då blir den objektiva nyhetsrapporteringen lidande. De flesta som bor i Iran är Shia muslimer och shia muslimer representerar bara 10% av alla muslimer. I slutet av reportaget varnas om att reformvännerna i Iran inte har vunnit slaget än mot de mäktiga fundamentalisterna. Här är det också enligt mitt tycke underförstått att dessa fundamentalister representerar något som är islamskt och de motverkar en demokratisk utveckling inom Iran. De grupper som har styrt Iran efter 1979 betecknas ofta som fundamentalister som tog makten från Shahren i Iran. Det finns inget land i den islamska kultursfären där några så kallade fundamentalister har hotat liberala demokratier.⁸¹ De gånger som i Irans fall så kallade fundamentalister har tagit över makten har det varit ett styre av familjedynastier eller enpartistater vilket inte är helt demokratiska styrelseformer. Detta leder till tanken att Islam saknar demokrati och är kvinnoförtryckande då kvinnorna på bilderna får bära en klädedräkt där bara ögonen syns. Man tror inte att det kan vara kvinnornas egentliga önskan utan det är männen som har bestämt detta. Denna bild förmedlas ofta som en sanning om länderna i mellanöstern. Det råder en politisk instabilitet och man behandlar kvinnan dåligt.⁸²

Euronews 000322 nyhetsutsändningens start 20.00⁸³

Detta reportage behandlar president Clintons besök i Indien. Där ska presidenten försöka att ta upp fredssamtalen mellan Indien och Pakistan om det omstridda området Kashmir. Men det som överskuggar hela mötet är att 35 personer har blivit mördade i Kashmir. Detta sägs efter att man talat om att 35 personer har blivit mördade: "*India blames muslims extremist.*" Därefter lämnas detta reportage.

Analysen som jag vill ge av reportaget är följande. För det första så skulle det vara möjligt att tolka det som att Indien är villig till att diskutera fred, men på grund av de muslimska grupperna som finns där så är det svårt. För oundvikligen är det så att vi kopplar fredssamtalen till händelsen med mördandet av 35 personer. Detta leder till resonemanget att Indien med sina religioner eller främst Hinduism är fredligare än sitt grannland Pakistan som är muslimskt.

Att över huvudtaget lägga in i reportaget om att 35 personer har blivit mördade av muslimska extremister tycker jag tyder på att ett speciellt perspektiv försöker åstadkommas i reportaget. Nämligen att muslimer är svåra och oberäkneliga att ha göra med.

Euronews 000324 nyhetsutsändningens start 20.00⁸⁴

Reportaget behandlar president Clintons besök i Pakistan. Där skall det diskuteras eventuella fredsförhandlingar med Indien. I reportaget som i stort bara belyser demonstrationer mot Clinton och USA visas bilder på hur uppretade demonstranter i stor volym antalsmässigt bränner en amerikansk flagga. Detta trots att regeringen i Islamabad har gjort ett förbud mot den här typen av demonstrationer. I samband med flaggbränningen av den amerikanska flag-

⁷⁹ Said 1997 sid 65

⁸⁰ Said 1997 sid 425

⁸¹ Karlsson 1994 sid 71

⁸² Ahmed 1999 sid 217

⁸³ Euronews 000322 band 2 finns hos författaren

⁸⁴ Euronews 000324 band 2 finns hos författaren

gan säger rösten i reportaget följande: *"Shia muslims have burned a flag and annoed the US as a enemy to Islam."*

Analysen: I detta reportage visas den typiska schablonbilden upp av uppretade muslimer. Vi har flaggbränningen som vi nog alla sett i media någon gång. Likadant är det med demonstrationen med en mob som drar fram. En annan tolkning man kan, göra med tanke på det påstådda demonstrationsförbudet som överträdde, är att reportaget säger att inte ens en regering med sina förbud kan kontrollera en uppretad muslimsk människomassa.

Euronews 000329 nyhetsutsändningens start 20.00

Inslaget behandlar hur uppretade palestinier protesterar mot de israeliska landområdena som palestinerna anses ha stulits från dem. Det uppstår tumult och Israelerna måste möta upp detta med automatvapen. Därefter visas ett inslag med palestinier som har täckta ansikten med gröna pannband med arabiska tecken på. I sambandet med detta bränner de ansiktstäckta palestinierna en Israelisk flagga samt en pappmodell av en bulldozer.

Detta är ytterligare ett exempel på schablonbilden av uppretade demonstranter som man direkt kopplar till ett tillhörande av en islamsk kontext. Inslaget förmedlar kanske inte direkt något nytt som jag ej tagit upp tidigare.

8 DISKUSSION

Vi är nu framme vid själva slutet av uppsatsen. Här kommer jag att diskutera hur tillförlitlig min undersökning är. Vidare kommer jag att tala om uppsatsens upplägg med dess för och nackdelar. Sist men inte minst kommer jag att dra några slutsatser av min undersökning.

Undersökningen har enligt mitt tycke avlöpt bra. Visst kan jag tycka att det var lite otur att jag valde just mars som undersökningsmånad. Detta för att islam inte förekom med så hög frekvens denna månad. Men samtidigt om jag ser det i ett stort perspektiv så är jag medveten om att om inte islam har förekommit frekvent så finns det inget negativt att rapportera om islam. För insikten jag har kommit fram till är att det är väldigt sällan som islam förekommer i media om det inte går att sammankopplas med något negativt. Ett annat problem med min undersökning är att kunna fokusera på vad som är viktigt när det gäller belysningen av perspektivet som Islam presenteras ur i media. Detta har gjort att jag till stora delar har varit tvungen att välja mellan det material som finns att få i böckerna. Något som jag känner skulle ha haft stor relevans i mitt arbete kan vara att belysa exempelvis Palestina frågan. Vilket ofta kan ses som ett talande exempel på islams påstådda konflikt med västvärlden. Likaså hade det varit spännande att ta upp hur revolutionen i Iran har framställts i media. Eller varför inte Algeriet. Möjligheterna till att ta upp mer intressanta perspektiv i mitt arbete är alltså många vilket gör att jag har gjort vissa val.

Det har blivit klart för mig hur stor roll Orientalismen har spelat och spelar för vår bild av Orienten. De som idag för vidare de orientalistiska teserna är dels den akademiska världen och dels media. Likaså kan exempelvis en bok som Betty Mahmoodys *"Inte utan min dotter"* påverkat många svenskars åsikter om islam och hur vi genom den boken upplevt kvinnans ställning i muslimska länder. *"Inte utan min dotter"* har sålts i över sjuhundratusen exemplar i Sverige.⁸⁵ Hennes bok har vad jag tror av många upplevts som en sanning om kvinnans ställ-

⁸⁵ Weibull 1991 sid 103

ning inom islam. Fakta är då att kvinnans ställning inom islam inte avgörs av själva religionen islam utan är starkt påverkad av klasstillhörighet samt lokala traditioner.⁸⁶

En annan sak som jag kunde ha tillfört mitt arbete hade varit att komplettera min enkätundersökning med flera frågor och kanske tillfrågat ett större antal personer. Eller att jag hade belyst att de som svarande på enkäten har tänkt att bli lärare och att därefter spekulerat i vad deras svar kan ha för betydelse under deras kommande lärarkarriärer.

Om man ser på hur händelserna i en islamsk kontext har beskrivits (i de reportage som förekommit under min undersökningsperiod i mars år 2000) tycker jag att de klassiska schablonbilderna har visats i de flesta reportagen. Vi har den kontinuerliga användningen av ord med en negativ värdeladdning när reportagen visas. De muslimer som har förekommit i mina reportage har i väldigt liten utsträckning visats som individer utan i de flesta sammanhang som en arg uppretad mob som varit svår att kontrollera. Vidare har det i mina undersökta reportage vid tre tillfällen förekommit uppretade demonstranter som har bränt flaggor. Det har varit den franska, amerikanska och israeliska flaggan. I en del reportage anser jag att saker tillhörande islam och dess kontext synnerligen ej visats så att en ökad förståelse för vad de står för har kunnats nå. I de reportage jag har sett har bildspelet samt den tillhörande texten vid reportagen snarare lett till att man upplever islam, i många avseenden, som något skrämmande och främmande för oss här i väst.

Tillförlitligheten i min undersökning anser jag vara god. Visserligen har jag tolkat det undersökta materialet utifrån perspektivet att Islam framställs negativt i media. Detta kanske har gjort att man sökt efter detta perspektiv i reportagen. Chansen att finna ett negativt perspektiv i hur nyheterna har framställt islam har dock inte varit speciellt svårt utan jag har bara varit lite extra uppmärksam. Med andra ord jag har inte behövt leta mycket efter negativa uttryck om islam i framställningen i mina reportage.

Detta har gjort att jag genom mina upptäckter i reportagen anser mig ha fog för att säga att perspektivet som islam beskrivs ur i media är negativt. Drar jag vidare några slutsatser på det jag kommit fram till så vill jag bestämt hävda att medias roll, när det gäller att ge den främlingsfientliga debatten näring, är mycket stor. Vad det i sin tur kan leda till går det bara att spekulera i. Men det känns som att det inte kommer att leda till något positivt utan snarare att det blir mera "vi dom" i ett framtidsscenario. Sveriges näst största och största religion kommer knappast att mötas i ett ömsesidigt förtroende baserat på respekt för varandras riter och traditioner.

9 SAMMANFATTNING

Metoden i mitt arbete har varit att se på tre olika nyhetsprogramers perspektiv av islam under en månad. Dessa program har spelats in på video så att en extra analys skulle kunna göras efter sändningens slut. De tre nyhetskanalerna var Aktuellt, TV4:s nyheter samt Euronews.

Undersökningsperioden var mars månad år 2000. Sammanlagt spelades ca tjugoen timmar in på video.

Vidare har en liten enkätundersökning gjorts på trettiotvå tillfrågade om olika ords värdeladdning. Orden där man frågade efter värdeladdningen var nästan samtliga tillhörande den islamska kontexten.

⁸⁶ Westerlund 1994 sid 14

Arbetet har under en separat punkt behandlat hur media använder olika stereotyper och schablonbilder när de beskriver islam.

Begreppet Orientalism har också fått en separat punkt i mitt arbete. Den punkten har behandlat hur Orientalismen har använts för att rättfärdiga olika imperialistiska erövringar i Orienten. Arbetet har också berört hur innebörden i Orientalismen lever kvar än idag i den akademiska världen och i folks medvetande.

Resultatet av mitt arbete kan beskrivas så som att islam behandlades under min undersökningsperiod med ett negativt perspektiv i nyhetsrapporteringen.

10 LITTERATURFÖRTECKNING

Ahmed, Akbar 1999, Islam Today, New York, I.B Tauris Publishers, 253s,
ISBN 1 860642578

Ambjörnsson, Ronny 1994, Öst och Väst, Borås, Natur och kultur, 106s,
ISBN 91-27-04285-5

Stenberg, Leif 1999, Muslim i Sverige, Smedjebacken, Bilda förlag, 128s,
ISBN 91-574-5542-2

Hjärpe, Jan 1983, Politisk Islam, Stockholm, Skeab förlag, 165s,
ISBN 91-526-1070-5

Kepel, Giles, 1993, Gud tar hämnd, Stockholm, Ordfront, 254s,
ISBN 91-7324-413-9

Karlsson, Ingmar 1994, Islam och Europa, Stockholm, Wahlström&Widstrand, 199s
ISBN 91-46-16464-2

Brune, Ylva 1998, Mörk magi i vita medier, Bjärnum, Carlssons, 139s
ISBN 91 7203 821 7

Westerlund, David 1994, Majoritetens Islam, Stockholm, Arena 449s,
ISBN 91 7843 076 3

Moreau, Patrick 1987, Muslimer i Sverige, Linköping, Statens Invandraverk, 106s,
ISBN 91-7016-536-X

Weibull, Lennart 1991, Politiska opinioner, Källered, Göteborgs Universitet, 147s

Hjärpe, Jan 1979, Islam lära och livsmönster, Lund, Almqvist Förlag, 132s
ISBN 91-20-06014-9

Said, Edward 1997, Orientalism, Norhaven, Ordfront, 517s,
ISBN 91-7643-297-1

Islamiska Informationsföreningen 1989, Islam vår tro, Risberg, Bonniers, 115s
ISBN 91-0-047831-8

Blichfeldt, J-O 1985, Religion och samhälle i Mellanöstern, Vänersborg, Plus Ultra, 331s,
ISBN 91-86668-06-4

Statens offentliga utredningar SOU 1999:9, Att slakta ett får i Guds namn, Stockholm, Demokrati Utredningen, 78s, ISBN 91-7610-911-6

10.1 ANDRA KÄLLOR

Videoband 4st innehållande Aktuellts nyhetsutsändning mars 2000 Finns hos författaren
Videoband 2st innehållande TV fyras nyhetsutsändning mars 2000 Finns hos författaren

Videoband 2st innehållande Euronews nyhetsutsändning mars 2000 Finns hos författaren

Enkätundersökning innehållande trettio två svar finns hos författaren

10.2 INTERNET

<http://palestine-info.net/hamas/about/index.htm> tillgänglig 2000-08-22

<http://www.hizbollah.org/> tillgänglig 2000-08-22

11 Bilaga

Vilken värdeladdning anser du nedanstående ord har?

Kryssa i det alternativ som känns mest rätt direkt för dig.

	mkt positivt	ganska positivt	neutralt	ganska negativt	mkt negativt
Kyrka	(3) 9,3%	(11) 34,3%	(12) 37,5%	(5) 15,6%	(1) 3,1%
Jihad		(1) 3,4%	(12) 41%	(10) 34,4%	(6) 20,6%
Minaret	(1) 3,1%	(8) 25%	(16) 50%	(6) 18,7%	(1) 3,1%
Koranen	(1) 3,1%	(10) 31,2%	(10) 31,2%	(5) 15,6%	(6) 18,7%
Islam	(1) 3,1%	(8) 25%	(8) 25%	(12) 37,5%	(3) 9,3%
Muslim	(1) 3,1%	(6) 18,7%	(15) 46,8%	(7) 21,8%	(3) 9,3%
Hizbollah			(11) 34,3%	(8) 25%	(13) 40,6%
Hamas			(11) 35,4%	(10) 32,2%	(10) 32,2%
Moské	(3) 9,3%	(7) 21,8%	(14) 43,7%	(6) 18,7%	(2) 6,2%
Muhammed	(4) 12,9%	(10) 32,2%	(11) 34,3%	(5) 15,6%	(1) 3,2%
Taliban		(1) 3,2%	(8) 25,8%	(11) 35,4%	(11) 35,4%
Fundamentalism		(2) 6,2%	(5) 15,6%	(8) 25%	(17) 53,1%

TACK FÖR ER MEDVERKAN